

ЗМІНА ТА РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЯК ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЙОГО ПОРУШЕННЯ

Надання освітніх послуг є провідним напрямком діяльності закладів вищої освіти (далі – ЗВО). Зазначені послуги можуть надаватися, як за рахунок коштів із державного бюджету, так і за рахунок споживачів цієї послуги шляхом укладення відповідного договору. Цей договір є основою взаємовідносин між студентом та ЗВО, тому він повинен включати всі питання, які пов’язані не тільки з процесом навчання, але і з можливими правовими наслідками внесення змін та при розірванні договору.

Договір укладається за загальними правилами цивільного законодавства, відповідно до Типового форми договору про навчання у закладі вищої освіти (далі – Типовий договір) [1]. За загальним правилом договір повинен бути незмінним на весь строк його дії, а договірне зобов’язання – виконуватися відповідно до тих його умов, які сторони визначили при укладанні договору. Адже, в процесі реалізації здійснення договірних зобов’язань у будь-якій із сторін може виникнути потреба у внесенні змін до діючого договору або за спільною домовленістю прийти до висновку щодо його розірвання. Слід зазначити, що порушувати питання про зміну або розірвання можна лише відносно діючого договору, тобто такого, який ще не виконаний і, як наслідок, договірне зобов’язання не припинене.

Зміна і розірвання договору про надання платних освітніх послуг відбувається на підставах та в порядку встановлених цивільним законодавством (ст. 651 ЦК України) [2, ст. 651].

Договір може бути змінений та розірваний за ініціативою виконавця (освітньої установи), за ініціативою замовника, за ініціативою одержувача освітньої послуги, а також за згодою сторін.

Слід зазначити, що можливість вносити зміни в укладений договір про надання платних освітніх послуг чи домовитися про його розірвання знаходиться в повній відповідності з принципом свободи договору. Як стверджував М. І. Брагінський, при наділенні сторін широкими повноваженнями з визначення долі договору проявляється договірна свобода: тобто, особа повинна бути настільки ж вільною в питаннях розірвання договору, як і в праві його укладання [3, с. 431]. А. В. Луць серед елементів свободи договору виділяє «право сторін за своєю згодою змінювати, розривати або продовжувати дію укладеного ними договору» [4, с. 11]. На думку Н. О. Весни «ключове значення у правовідношенні щодо зміні договору має

така ознака, як воля сторін на продовження та збереження існуючого договірної відношення, проте на змінених умовах» [5, с. 8].

Таким чином, зміна і розірвання договору допустимі тільки з волі самих сторін договору і тільки при відсутності будь-яких заперечень самих сторін, якщо інше не встановлено договором або законом.

У ряді випадків підстави зміни і розірвання договору передбачаються законом.

У п. 16.3 Типового договору закріплено, що підставою внесення змін та розірвання договору є прийняття нормативно-правових актів, що змінили умови, встановлені договором щодо освітньої послуги та, якщо сторони, або одна із сторін відмовляється внести відповідні зміни, то спірні питання вирішуються в судовому порядку [1]. Тобто, якщо після укладення і до припинення дії договору прийнятий акт законодавства, що встановлює обов'язкові для сторін правила, інші, ніж ті, які діяли при укладенні договору, умови укладеного договору повинні бути приведені у відповідність до діючого законодавства. Але, якщо сторонами відповідні зміни в договір не внесені, то суд за позовом заінтересованої сторони своїм рішенням стверджує необхідні зміни в договір з моменту набрання чинності актом законодавства з новими для сторін правилами.

Також за рішенням суду договір може бути змінено або розірвано на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом.

Як слушно зазначає І. С. Канзафарова, «істотна зміна обставин має відбутися не внаслідок поведінки контрагентів договору, а бути результатом певного впливу ззовні, тобто, відбувається зміна певних обставин, які є зовнішніми щодо правового зв'язку, яка існує між контрагентами даного договору» [6, с. 716–717].

Так, В. Е. Мінаєв зауважує на необхідності вірного тлумачення поняття «істотного порушення умов договору» і «порушення істотних умов договору» [7, с. 105–106]. На його думку поняття «істотного порушення умов договору» більш ширше, оскільки «порушення істотних умов договору» відносяться тільки до тих критеріїв родових видів договорів, які вказані в Цивільному кодексі. Їх види дуже різноманітні і залежать від специфіки різних договірних конструкцій і відповідних їм правовідносин.

Стаття 652 ЦК зазначає, що зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали його на інших умовах [2, ст. 652]. Слід зазначити, що питання про зміну та розірвання договору на підставі вказаної статті вирішується тільки в судовому порядку. Дана диспозиція ставить перед судом такі проблемні питання: визначення суттєвості порушення договору і

визначення відповідності ступеня завданих збитків очікуваними юридичними наслідками договору для постраждалої сторони. ЦК України визначає характерні ознаки, які у своїй сукупності є підставою для внесення змін до договору.

Так у своєму рішенні Касаційний господарський суд роз'яснив, що закон пов'язує можливість внесення змін до договору безпосередньо не з наявністю істотної зміни обставин, а з наявністю чотирьох умов, визначених ч. 2 ст. 652 ЦК України, при істотній зміні обставин. Відсутність хоча б однієї з умов тягне за собою відмову у задоволенні позову у зв'язку з недоведеністю таких позовних вимог [8].

Стосовно договору про надання платних освітніх послуг, істотним порушенням обставин може бути: а) якщо виконавець надає освітні послуги, що не відповідають вимогам державних освітніх стандартів; б) якщо замовник не виконує завдання, без поважних причин, які передбачені навчальним планом спеціальності; в) якщо замовник не сплачує вартість послуг, а у разі оплати частинами – більш ніж двічі поспіль.

Окрім оплати за надану послугу на студента покладаються і інші обов'язки згідно з договором, але при їх порушенні щодо студента застосовується санкція – відрахування. Якщо підставою порушення договору є несплата або несвоєчасна сплата замовником за надання освітніх послуг, то передбачається відрахування студента освітнього закладу і, відповідно, розірвання договору.

Таким чином, студент несе цивільно-правову відповідальність тільки за несплату або несвоєчасну сплату послуги, так як тільки у цьому випадку заклад вищої освіти може понести збитки.

Відповідно до ст. 10 Закону України від 12.05.1991 (в редакції від 27.02.2020) «Про захист прав споживачів», якщо під час виконання робіт (надання послуг) стане очевидним, що їх не буде виконано з вини виконавця згідно з умовами договору, споживач має право призначити виконавцю відповідний строк для усунення недоліків, а в разі невиконання цієї вимоги у визначений строк – розірвати договір і вимагати відшкодування збитків або доручити виправлення недоліків третій особі за рахунок виконавця [9, ст. 10]. Положенням зазначеної норми слід керуватись і при регулюванні відносин щодо надання платних освітніх послуг.

Таким чином, в Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», а також у Типовому договорі необхідно передбачити підстави, за якими сторони могли б в односторонньому порядку відмовитись від виконання договору або розірвати його.

Дослідивши питання внесення змін до договору про надання освітніх послуг та його розірвання, можна зазначити, що правові наслідки, які настають,

є різними. Так, при внесенні змін до договору змінюється зміст зобов'язання тільки в тій частині, в якій був змінений договір. При розірванні договору відбувається його припинення і сторони звільняються від відповідних зобов'язань.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Типової форми договору про навчання у закладі вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2020. № 735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2020-%D0%BF#n9> (дата звернення: 01.11.2020).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 01.11.2020).
3. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. 2-е изд., испр. Москва : Статут, 2000. 848 с.
4. Луць А. В. Свобода договору в цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2001. 18 с.
5. Весна Н. О. Зміна та розірвання договору як цивільне правовідношення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Хмельницький, 2018. 18 с.
6. Канзафарова І. С. Науково-практичний коментар до ст. 652 ЦК України. *Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір.* Харків : ФО-П Лисяк Л. С., 2012. 736 с.
7. Минаев В. Э. Правовое обеспечения предпринимательской деятельности, коррупция. *Бизнес в законе.* 2011. № 3. С. 105–108.
8. КГС вказав, з чим закон пов'язує можливість внесення змін до договору або його розірвання у зв'язку з істотною зміною обставин. Судова практика від 08.01.2020. URL: https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/kgs-vkazav-z-chym-zakon-pov-yazuue-mozhlyvist-vnesennya-zmin-do-dogovoru-abo-yogo-rozirvannya-u-zv-ya (дата звернення: 01.11.2020).
9. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 01.11.2020).